

Ajaloo destruktsioon: noore Martin Heideggeri lähenemisest filosoofia ajaloole

Karin Kustassoo

Filosoofia osakond, Tartu Ülikool

Käesolevas artiklis käsitlen seda, kuidas noor Martin Heidegger (aastatel 1919–1923) läheneb filosoofia ajaloole. Avan noore Heideggeri filosoofia ajaloole lähenemise teema, keskendudes tema poolt selleks ettenähtud metodoloogilisele aspektile, fenomenoloogilis-kriitilisele destruktsioonile, ning sellele, kuidas ta loengukursuses *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks* antud meetodit ajaloole rakendab. Artikli peamised sihid on (Heideggeri filosoofia ajaloole lähenemise viisi lahkamise kaudu) selgitada Heideggeri seisukohta filosoofia tarvidusest pöörduda filosoofia ajaloo poole ning osutada nimetatud tarviduse ja filosoofia enesemääratluse seotusele. Selleks näitan, kuidas noor Heidegger tõstab destruktsiooni tulemina enesekohase filosoofia keskmesse faktilise elukogemuse ning ühtlasi põhjab faktiliselt elukogemusel olemasoleva filosoofia destrueerimise tarviduse. Noore Heideggeri filosoofias faktiline elukogemus on fundamentaalne. Artikkel koosneb kolmest osast. Esmalt selgitan sissejuhatavalt probleemipüstitust. Seejärel täpsustan, mida pean silmas määratlusega „noor Heidegger“ ning milles seisneb noore Heideggeri filosoofia eripära. Viimaks, kolmandas osas pöördun noore Heideggeri fenomenoloogilis-kriitilise destruktsiooni, selle ajaloole rakendamise ning sellest esilekerkiva filosoofia määratluse juurde.

Märksõnad: noor Martin Heidegger, destruktsioon, ajalugu, faktiline elukogemus, fenomenoloogiline eksplikatsioon

Das faktische Bestehen der Geschichte der Philosophie ist zwar an sich noch kein Motiv zum Philosophieren, aber man kann doch von ihr als einem Bildungsbesitz ausgehen und kann sich an ihr Motive zum Philosophieren klar machen (GA 60, 18)¹

Autori aadress: Karin Kustassoo, Filosoofia osakond, Tartu Ülikool, Ülikooli 18, 50090, Tartu.
E-post: karin.kustassoo@ut.ee.

¹ Lühendid viitavad konkreetsetele teostele. Lühendite seletused võib leida artikli lõpust.

1. Sissejuhatus

Filosoofiaga tegelejad näikse üldjuhul jagavat arvamust, et vähemalt mingi-sugune filosoofia ajaloo tematiseerimine on filosoofia-alases tegevuses mõttekas. Ent leidub ka neid, kelle arvates filosoofia ja selle ajalugu tuleks lahus hoida. Filosoofia tegemisest ajalooliselt (*doing philosophy historically*) kõnelevas teoses *The Uses of the Past from Heidegger to Rorty* osutab Robert Piercy positsioonile, mille kohaselt filosoofia ajaloo poole pöördumine filosoofias ei ole mõttekas, Willard Van Orman Quine'ile omistatava naljaga: „on kaht sorti inimesi, kes on huvitatud filosoofiast, need keda huvitab filosoofia ja need, keda huvitab filosoofia ajalugu“² (Piercy 2009, 1). Toodud anekdoodi vaimus avalduse leiab ka Quine'i autobiograafilisest teosest *The Time of My Life: An Autobiography*, kus ta teaduse nime all filosoofia ja filosoofia ajaloo suhet kaalutledes (vt Mash 1987, 287) lausub:

Teadus ja teaduse ajalugu apelleerivad väga erinevatele meelelaadidele. Edasijõudmine teaduses lahendab ebaselguse, sasipuntra, keerukuse, maitsetuse, mille teadlane siis tänulikult kõrvale heidab ja unustab. Teaduse ajaloolane püüab neid samu sasipuntraid, segadusi ja ebaselgusi, millest teadlane on nõnda innukas ennast vabastama, taas-haarata. (Quine 1985, 194)

Need Quine'i sõnad, mis tahavad filosoofia selle ajaloost mõttekalt lahutada, võiksid pärineda ka käesoleva artikli keskmes oleva noore Martin Heideggeri sulest. Ent see, milles Quine näeb filosoofia tugevust, on Heideggeri jaoks nõrkus ja see, millest Quine'i sõnutsi tuleb filosoofias hoiduda, on Heideggeril mõistmise allikas. Filosoofia, mis teaduslikkust püüdleb, viibib unustuses ja selles unustuses seisneb tolle viletsus. Unustusest väljumiseks on tarvis sukelduda olemasolevasse segadusse, taas-haarata eel-antud filosoofia ja nõnda filosoofia enesele tagasi vallutada. Noore Heideggeri jaoks ei ole filosoofia ajaloo poole pöördumine mingi teisene tegevus, pelk kõrvalsaadus. Filosoofia ajaloo poole pöördumises leidub filosoofia väljapääs enesekohase juurde. Isegi kui filosoofia ajaloo faktiline olemasolu iseenesest ei ole motivatsioon filosoferimiseks, saab selle võtta alguspunktiks, et selle abiga „selgitada enesele motivatsioone filosoferida“ (GA 60, 18).

Käesoleva artikli teemaks on noore Martin Heideggeri lähenemine filosoofia ajaloole. Artikkel ei püüdle mingilgi moel antud temaatika ammen-davale käsitlusele. Selle siht on märksa kitsam. Eesmärk on selgitada noore Heideggeri seisukohta filosoofia tarvidusest pöörduda filosoofia ajaloo poole, võttes sihikule selle, kuidas noore Heideggeri järgi filosoofia ajaloole tuleks läheneda. Täpsemalt võtan vaatluse alla ühe keskse metodoloogi-

² Kõik artiklis esinevad eestikeelsed tsitaadid on siinkirjutaja tõlgitud inglise või saksa keelest.

lise aspekti, mida Heideggeri filosoofia ajaloole lähenemisega seostatakse — fenomenoloogilise destruktsiooni — ning kitsendan seda sihikut veelgi, keskendades tähelepanu destruktsiooni konkreetsete sammude kirjeldusele, mis on leitavad Heideggeri 1920. aasta suvesemestril peetud loengukursusest *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks: Theorie der Philosophischen Begriffsbildung*, GA 59 („Intuitsiooni ja väljenduse fenomenoloogia: filosoofiliste mõistete moodustumise teooria“).³ Täpsemalt vaatlen, kuidas Heidegger destrueerib sõna „ajalugu“, et selle pinnalt tuua esile, kuidas filosoofia ajalugu aitab juhatada filosoofia enesemõistmiseni ning selgitab filosoferimise motiive. Antud lähenemisega püüan esiteks pöörata tähelepanu konkreetsele praktikale, kuidas noor Heidegger filosoofia ajaloo poole pöördub. Teiseks on minu soov esile tuua, et ja kuidas noor Heidegger saavutab selle, et filosoofia ajaloo poole pöördumise vajadus on otseselt tõukuv filosoofia enesemõistmisest.

2. Noor Heidegger

Määratlus „noor Heidegger“ märgistab Martin Heideggeri väga varast mõtteperioodi, tema esimest Freiburgi perioodi, mis jääb ajavahemikku aastast 1919 kuni 1923.⁴ Antud perioodi alguse paigutamine 1919. aastasse on seotud asjaoluga, et Heidegger alustas tol ajal tööd Freiburgi Ülikoolis kui *Privatdozent*, ent tuleneb siiski eeskätt sellest, et tema 1919. aasta sõjahädaolukorrasemestri (KNS, *Kriegsnotsemester*)⁵ loengukursuses nähakse Heideggerile enesele omase filosoofilise teekonna algust. Perioodi lõpu määratlus on enam vaieldav ja ehk pisut vormilisemgi (lõppedes Heideggeri siirdumisega Freiburgist Marburgi), ent leiab oma sisulise põhjenduse tipnedes filosoofia määratlemisega faktilisuse hermeneutikana. Heideggeri hilisemate mõtteetappide koosluses on esimese Freiburgi perioodi puhul tegemist omanäolise perioodiga, mis ühest küljest on üks arenguetapp tema mõtteloos, ent mille teisest küljest on oma selgelt eripärased jooned. Nii võimaldab noore Hei-

³ Heideggeri filosoofia ajaloole lähenemise temaatikat laiemalt silmas pidades, tuleb siinkohal märkida, et käesolev artikkel ei puuduta Heideggeri aja käsitlust. Varase Heideggeri aja teema osas suunaksin lugeja Eduard Parhomenko (2001) artikli juurde.

⁴ Olgu siinkohal märgitud, et tollel perioodil Heidegger ei avaldanud midagi. Heideggeri esimese Freiburgi ajast pärinevate kirjalike allikatena on meile kättesaadavad eeskätt tema loengukursuste publikatsioonid, mis on koondatud Heideggeri kogutud teoste (*Gesamtausgabe*) väljaannetesse 56/57 kuni 63.

⁵ Erinevalt meile tuttavast jaotusest kevad- ja sügissemester, jaguneb Saksamaa kontekstis akadeemiline aasta üldjuhul suve- ja talvesemestriks. Noore Heideggeri loengukursused kestsid tüüpiliselt suvesemestril maist juulini ning talvesemestril novembrist veebruarini pausiga jõulude ajal (Kisiel 1995, xiii). KN-semestri puhul on tegemist sõjale järgnenud korravalise semestriga. Nii kestis Heideggeri sõjajärgne loengukursus veebruarist aprillini (Kisiel 1995, xiii).

deggeri uurimine ühelt poolt Heideggeri hilisema filosoofia selgemat mõistmist, pakkudes näiteks pikemaid eksplitsiitseid ekskursse mitmetesse hiljem napolisõnalise(ma)lt mainitud teemadesse, sealhulgas käesoleva artikli keskmes olevasse destruktsiooni mõistesse. Teisalt sisaldavad antud perioodist pärit kirjutised teatud erisusi, mida hiljem enam ei kohta.

Noore Heideggeri eripära käesoleva artikli teemapüstituse seisukohalt seisneb laias laastus järgnevas. Heideggeri nõ varase perioodi peateoses *Sein und Zeit* („Olemine ja aeg“, 1927) ja sellele järgneva(te)l perioodi(de)l on tema filosoofia keskseks küsimuseks olemisküsimus (*Seinsfrage*) ning filosoofia ajaloo poole pöördumise tarvidus tuletatakse eelkõige Heideggeri väitest, et filosoofias ollakse unustusse langenud st ollakse unustuses antud keskse küsimuse, olemisküsimuse, suhtes. Seejuures, *Sein und Zeit*'i aegadel omistatakse unustusse langus *Dasein*'ile ning *Kehre* (Heideggeri filosoofilisele mõttele omistatud pöörde) järgselt omistatakse see langus olemisele.

Heideggeri esimese Freiburgi perioodi aegne lähenemine on ühelt poolt väga sarnane eeltoodule. Ka noore Heideggeri järgi ollakse filosoofias nõ *ära langenud* (*Abfall*) kesksest küsimusest. Ent keskne küsimus ei ole olemisküsimus, vaid: „mis on filosoofia?“⁶ Seoses sellega, kelle/mille poole tuleb ära-langusest naasmiseks pöörduda, on noore Heideggeri käsitlus mõistetavalt lähemal *Sein und Zeit*'i aegsele lähenemisele. Sarnaselt *Sein und Zeit*'i aegse lähenemisega on too langus omistatud *Dasain*'i terminoloogilisele eellasele, faktilisele elukogemusele (*faktische Lebenserfahrung*).⁷ Faktiline elukogemus peab aitama selgitada nii ära-langust kui ka võimalikku väljapääsu langusest. Ent selleks, et jõuda faktilise elukogemuse poole pöördumise vajaduseni, tuleb esmalt sellesse langusesse/unustusse sukelduda. Nagu Heidegger läbi oma erinevate loengukursuste korduvalt näitab, filosoofia enesemõistmist aitab esmalt selgitada juba olemasolev filosoofia.

Heideggeri esimese Freiburgi perioodi loengukursustel on laias laastus sarnane struktuur. Need algavad olemasoleva filosoofia problematiseerimisega, väitega (ühel või teisel viisil sõnastatult), et filosoofia on enesest võõ-

⁶ Et ja kuidas küsimus „mis on filosoofia?“ noore Heideggeri loengukursustes läbivalt keskseks esile kerkib, vaata (Kustassoo 2018). Lähtuvalt viisist kuidas Heidegger antud probleemiga järjepidevalt ning läbivalt esimese Freiburgi perioodi loengukursustes tegeleb, olen Heideggeri teekonda antud perioodil nimetanud filosoofia taas-mõtestamise teekonnaks (Kustassoo 2018, 17).

⁷ Siinkohal tuleb küll tõdeda, et puhtalt terminoloogilisest eellasest noore Heideggeri terminite puhul kõnelda on problemaatiline. Pigem on noore Heideggeri terminoloogia pidevas arengus. Nii nimetad Theodore Kisiel Heideggeri *Dasein*'i eellastena „algupärase miski“ (elu eneses ja eneselt) ajaloolist mina, situatsiooni mina, faktilist elu ja faktilist elukogemust“ (Kisiel 1995, 493). Kisiel toob ühtlasi välja, et tehnilise terminina kasutab Heidegger *Dasein*'i esmakordselt 1923 aasta loengukursuses (Kisiel 1995, 493). Et ja kuidas täpsemalt Heideggeri *Dasein* faktilisuse ja faktilise elu analüüsist välja kujuneb, näitab näiteks Scott Campbell (2012, 4).

randunud ning, antud diagnoosist tulenevalt, loengukursusele filosoofia enesemõistmise sihiks seadmisega.⁸ Antud sissejuhatusele järgneb üldjuhul kaasaegse filosoofia lahkamine ning „uuele“ filosoofia mõistmisele suunamine. Huvitavaks teeb loengukursused muuhulgas asjaolu, et kuigi kõik need on suunatud ühe küsimuse poole, annab igäüks neist erilaadse vastuse. Selles erilaadsuses on oma samasus, mis, sisuliselt kaalutletuna, korduvat erilaadsust nõuab. Käesolev artikkel ei keskendu niivõrd erilaadsustele, kui võrd korduvustele. Minu lähtepunktiks on Heideggeri poolt tema erinevates väga varastes loengukursustes läbivalt eksplitsiitselt tõstatatud keskne küsimus: „mis on filosoofia?“ Antud lähtepunkt loob selge raamistiku noore Heideggeri filosoofia ajaloole lähenemise järele pärimisel. See algab küsimusega „mis on filosoofia?“, ehk pöördumisega olemasoleva filosoofia poole, et seda destruktsiooni.

3. Fenomenoloogilis-kriitiline destruktsioon

Fenomenoloogilis-kriitilise destruktsiooni (*Phänomenologisch-kritischen Destruktion*) puhul on tegemist nähtusega, mis ilmub Heideggeri filosoofiasse juba tema väga varases tegevuses ning püsib Heideggeri mõtlemises ka pikalt pärast termini enese hääbumist tema kirjutistes.⁹ Sõna päritolu üle vaagides ollakse üsna üksmeelel, et Heidegger võttis selle üle Lutherilt.¹⁰ Noore Heideggeri sõnavaras võib „destruktsiooni“ (*Destruktion* ning sellega seonduvaid *Abbau* ja *Zerstörung*) pidevalt kohata. Kuigi terminit „destruktsioon“ kasutab ta esmakordselt 1919/20 talvesemestril peetud loengukursuses *Grundprobleme der Phänomenologie* („Fenomenoloogia põhiprobleemid“, GA 58), leiab selle alged, kriitika (*Kritik*) ja eelmainitud hävitamise (*Zerstörung*) mõistete näol, juba 1919 aasta KNS loengukursuses *Die Idee der Philosophie und das Weltanschauungsproblem* („Filosoofia idee ja maa-

⁸ Vaata näiteks GA 56/57, 12; GA 58, 1–2; GA 59, 7–8; GA 60, 3–5; GA 61, 11–12; GA 62, 13–15; GA 63, 1–3.

⁹ Catherine F. Botha argumenteerib, et pärast seda kui Heidegger 1930ndatel peaaegu lakkab „destruktsiooni“ sõna kasutamast, asendab ta selle mõistega „ületamine“ (*Überwindung*) ning seejärel seotud terminiga *Verwindung*. Destruktsiooni ja „ületamist“ võrreldes lausub Botha: „[s]arnaselt destruktsiooniga, ei ole ületamist siin [(Heidegger 1956)] iseloomustatud kui enese vastandamist metafüüsikale, ega ka mitte kui selle [metafüüsika] tõrjumist arvamusest või selle kõrvale heitmist nüüd iganenud distsipliinina. Ent, erinevalt destruktsioonist, ei ole ületamine enam mõtleja tegu; vaid pigem pärineb Olemisest enesest.“ (Botha 2008, 59)

¹⁰ Vaata John van Buren (1994, 167). Lutheri „destruktsiooni“ kohta vaata lisaks (Crowe 2006, 47–66). Mõneti erineva käsitluse destruktsiooni kui tõlgendusliku tehnika ajaloolisel vaatlusel pakub välja Dermot Moran, kes nt Al-Ghazali ja Ibn Rušdi käsitlusi avades tõdeb, et destruktsiooni sisemine tähendus ei ole Heideggeri väljamõeldis (Moran 1994, 179). Heideggeri panus (muutus tähenduses) destruktsiooni osas seisneb Morani järgi selle sidumises hermeneutika ja fenomenoloogiaga (Moran 1994, 184).

ilmavaateprobleem“, sisaldub GA 56/57). Põhjalikumalt kui üheski eelnevas või järgnevas kättesaadavas loengukursuses või kirjutises tematiseerib Heidegger destruktsiooni 1920. aasta suvesemestril peetud loengukursuses *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks*.¹¹

Heideggeri filosoofia tõlgendajate hulgas valitseb enam-vähem üksmeel, et destruktsioon tähistab Heideggeril seda viisi, kuidas (filosoofias) filosoofia ajaloole tuleks läheneda. Selles osas, mida destruktsioon sisuliselt tähendab, lähevad arvamused mitmes suunas lahku. Üksmeel puudub selles, kas tegu on ainsa või isegi peamise viisiga (filosoofia ajaloole) lähenemiseks,¹² millele täpselt destruktsiooniga tuleks läheneda,¹³ mis on selle lähenemise siht¹⁴ ja, otse loomulikult, mida too *lähene mine* enesest konkreetsetelt kujutab. Järgnevalt vaatluse alla tulevas loengukursuses *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks* käsitleb Heidegger destruktsiooni eksplitsiitselt kui fenomenoloogilise meetodi põhjanevat aspekti.

3.1 Destruktsiooni ülesanne

1920. aasta suvesemestri loengukursusest *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks* leiame destruktsiooni määratletuna sihilt juhtida filosoofia võõrandumisest tagasi:

¹¹ Siinkohal tuleks tähele panna, et sarnaselt Heideggeri teiste varajaste loengukursustega, ei ole vaatluse all oleva kursuse tekst Heideggeri poolt avaldamiseks planeeritud, vaid see avaldati esmakordselt Claudius Strube poolt toimetatuna 1993. aastal *Gesamtausgabe* 59. köitena. Loengukursuse käsikirja lõpuosa on aja jooksul kaduma läinud ja seda on mõneti korvatud loengukursusel osalenud Oskar Beckeri ülestähenduste lisamisega (Strube 1993, 200).

¹² Näiteks Jonathan O'Rourke'i arvates tuleks destruktsiooni vaadelda koos formaalse osutamise ja fenomenoloogilise eksplikatsiooniga (O'Rourke 2018, 110). Dermot Moran kohaselt ühendab Heidegger oma 1927. aasta loengukursuses *Die Grundprobleme der Phänomenologie*, avaldatud *Gesamtausgabe* 24. köites (mitte segi ajada samanimelise loengukursusega aastast 1919/20, GA 58) destruktsiooni konstruktsiooniga fenomenoloogias lahutamatuks liikumiseks (Moran 1994, 184). Otto Pöggeler omakorda, nagu käesoleva artikli lõpuosas osutan, seob destruktsiooni eksplikatsiooniga (Pöggeler 1990, 26). Isiklikult argumenteerin, et destruktsiooni kui lähenemise viisi tuleks lõppkokkuvõttes vaadelda koos formaalse osutamise ja fenomenoloogilise eksplikatsiooniga (vt Kustassoo 2018, 91–120).

¹³ Näiteks ajalooost kui destruktsiooni objektist kõneldes moodustab omaette probleemistiku see, kuidas Heidegger ise enese poolt destrueeritavat ajalugu mõistab. Nimelt, nagu Dermot Moran välja toob, Heideggeri filosoofia ajaloo mõiste on äärmiselt *asjastatud* (Moran 1994, 181). Vaadeldes noore Heideggeri „filosoofia ajaloo“ kasutust tema erinevates loengukursustes, tuleb tõdeda, et Moran väide tarvitseb kaalutlemist.

¹⁴ Nii näiteks argumenteerib Benajmin Crowe, et destruktsioon siht on kultiveerida ja säilitada autentne elu (Crowe 2006, 232, 234). Dermot Moran soovust osutab, et see, mis on kaalul, on ligipääsu viis filosoofia fenomenile (Moran 1994, 179–180).

[...] juhtida filosoofia võõrandumisest (*Entäußerung*) tagasi tema enese juurde (fenomenoloogiline destruktsioon). (GA 59, 29)

Asjaolu, et destruktsiooni ülesanne on filosoofia võõrandumisest *tagasi* juhtida (*zurückzuführen*) ütleb juba ette, millele destruktsioon on esmalt suunatud. See, mida tuleb destrueerida, on filosoofia ise: toosama olemasolev filosoofia, mis on enesest võõrandunud. See on eest leitav, eel-antud (*vorgegeben*) filosoofia või ka nn traditsioon.¹⁵ Antud osutuste kaudu on destrueeritavaks määratud ühest küljest kogu õhtumaine filosoofia. Teisalt, nii nagu käesolevalt vaatluse all olevas loengukursuses, nii rakendab noor Heidegger destruktsiooni enamasti kaasaegsele filosoofiale. See aga ei tähenda Heideggeri järgi muu õhtumaise filosoofia kõrvalejätust. Pigem Heidegger väidab, et kaasaegse filosoofia destrueerimisega saavutatu võimaldab läheneda nii Kreeka filosoofiale (Aristoteles ja Platon) kui ka uusaegsele filosoofiale alates Descartes'ist (GA 59, 12).

Ülesanne filosoofia võõrandumisest *tagasi* juhtida ütleb samuti juba ette midagi destruktsiooni kui lähenemise viisi kohta. Nimelt, et destruktsioon ei saa võtta oma vahendeid eel-antud filosoofiast. Sihtides filosoofia võõrandumisest tagasi juhtimist, ei saa suhe eel-antusse olla selle probleemistikus kaasa rääkimine. Pigem, destruktsiooni siht olemasoleva filosoofia suhtes on seda mõista. (GA 59, 12.) Destruktsiooni konkreetne ülesanne on, esiteks, olemasoleva probleemistiku avamine ja teiseks, sellest probleemistikust välja, algupärase probleemi suunas, juhtimine (GA 59, 29).

Probleemistiku avamine kätkeb eneses nõuet märgata sätestatut. Täpsemalt, tuleb märgata seda, mis on traditsioonis pelgalt omaks võetud kui nõ antu. Teisiti, peab pöörduma filosoofias domineerivate probleemide poole sihiga suunata tähelepanu sellele, mis on jäetud probleemistikus küsimata. Nimetatud sihiga pöördub noor Heidegger enamasti filosoofia(te) poole, mille ta koondab nimetuste alla teaduslik filosoofia (*Wissenschaftliche Philosophie*) ja maailmavaatefilosoofia (*Weltanschauungsphilosophie*).¹⁶ Loengukursuses *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks* tõstab ta eelmainitute jätkuna „kahe peamise kaasaaja filosoofia grupina“ ning alguspunktina „millest probleemsituatsioon peab liikvele minema“ esile elufilosoofia ja kultuurifilosoofia (GA 59, 18).¹⁷ Heideggeri sõnutsi iseloomustab

¹⁵ Et destruktsioon suunab ennast (ajalooliselt) faktiliselt eel-antud filosoofiate (*faktisch vorgegebene Philosophien*) poole (et see on destruktsiooni alguspunkt), on Heideggeri poolt korduvalt eksplitsiitselt välja öeldud (GA 59, 37-38, 39).

¹⁶ Heideggeri sõnutsi on antud opositsioon väljendus filosoofilise problemaatika struktuurile, mis on mõningate kõrvalpõigetega olnud filosoofias domineeriv alates Platonist (GA 59, 12).

¹⁷ Käesolevat temaatikat arvestades tasub tähele panna, et Heideggeri järgi on mõlema probleem-grupi juures märgatav, et neis on küsimuse all filosoofia ise. Esimene on en-

mõlemat nimetatud gruppi asjaolu, et neis on võetud „elu“ (*Leben*) alg-fenomeniks (*Urphänomenon*) (GA 59, 18). Eristades „elu“ kasutuse kaks peamist tähendussunda antud lähenemistes (elu kui ajalooline protsess, mis on loov ja objektiveeriv (GA 59, 18) ning elu kui *Dasein*'i kogemine selle intiimsuses, täidluses ja hämaruses (GA 59, 23), joonistub Heideggeri järgi välja (esvalt üksnes formaalselt osutatult) eel-antud filosoofia keskne probleemistik: a)¹⁸ absoluutse kehtivuse, a-priori, probleem (vastandseisus ajaloolise relatiivsuse ja sattumuslikkusega) ning b)¹⁹ irratsionaalsuse probleem (vastandseisus ratsionaalse teadmisega (GA 59, 18).

Destruktsiooni tulem on seega esiteks tõdemus, et traditsioonilises filosoofias domineerivad probleemid on küsimärgistamata raamistikus omaks võetud. Näidatu pinnalt tõstatub edasine nõue: etteantud raamistikust välja astuda. Siht on juhtida filosoofia traditsioonist välja, probleemi suunas. Probleemi suunas juhtimine tähistab ühtlasi juhatamist filosoofia enesemõistmise poole. Juhatuse edasiseks sammuks võetakse eelnevast. Nimelt, traditsiooni destruktsioonist tõusis Heideggeri järgi esile kaks fenomeni: elu, mille küsimärgistamata omaksvõtust olemasolev probleemistik on välja kasvanud ning ajalugu (*Geschichte*).²⁰ Ajalugu tuleb vaatluse alla a-priori kehtivuse probleemi mõistmiseks, kuivõrd ajaloos nähakse ohtu absoluutsele kehtivusele: ajalugu on tolle filosoofia objekt, mis a priori ohustab (GA 59,

nekõike suunatud sellele, millega filosoofia tegeleb ning teine sellele, kuidas filosoofia oma objektiga tegeleb (viisile ja meetodile). (GA 59, 39-40)

¹⁸ Heideggeri sõnusti tõstatub absoluutse kehtivuse, a priori probleem püüdest ületada ajaloolist saamist, mida absoluutselt vaadatuna nähakse relatiivsena. Ajaloolise relatiivsuse ja singulaarsuse vastu seatakse absoluutne ja aja ülene üldine idee, väärtus ja/või mõistuseprintsiip. (GA 59, 19.)

¹⁹ Elu selle teises tähendusgrupis kui *Dasein*'i kogemine selle intiimsuses on vorminud Heideggeri järgi teise vastandi. Tunnistades elu ja elava kogemuse irratsionaalsust, püüeldakse hinge [*des Geistes*] filosoofiliselt (ratsionaalse) teoreetilise teadmise poole (GA 59, 27). Leitakse ennast ülesande ees vahendada (*zu vermitteln*): „lahendada ja ületada pinge ratsionaalse ja irratsionaalse vahel“ (GA 59, 27).

²⁰ Siinkohal on oluline osutada Heideggeri tuntud eristuse terminite *Geschichte* ja *Historie* vahel. Nagu Kisiel ja Sheehan on välja toonud, teeb Heidegger selge ja terava erisuse saksa keeles tavapäraselt sünonüümidega kasutatavate terminite *Geschichte* ja *Historie* vahel esimest korda 1. juulil 1924 kirjas, mis on saadetud vastuseks Johannes Boehlaus (kohaliku Kunsti ja Teaduse Seltsi ja selle haridusprogrammi juht) kutsele pidada minikursus Kassis, pakkudes temaatiliseks pealkirjaks „Geschichtliches Dasein und historische Erkenntnis (Einführung in Wilhelms Diltheys Forschungen“ (Kisiel ja Sheehan 2010, 235–236). Erisus ise on kasutusel juba varasemates esseedes erisusena täideviiduse ajaloo (või ka täideviidusajalooline, *vollzugsgeschichtlich*) ja objektiivsuse ajaloo (või ka objektajalooline, *objektsgeschichtliche*) vahel. Terminoloogiline erisus baseerub krahy Yorcki märkudel „Me ise oleme [oma] ajalugu [*Geschichte*].“ (Kisiel ja Sheehan 2010, 237, 241–242, allmärkus 8)

67). Vaatluse all olevas loengukursuses on see ühtlasi fenomen, mille dest-ruerimise kaudu Heidegger tahab juhatada filosoofia enesemõistmiseni.

3.2 „Ajaloo“ jälitamine

„Ajaloo“ (*Geschichte*) destrueerimise protsess koosneb esialgselt määratle-tuna neljast etapist (GA 59, 41). Igas etapis lahkab Heidegger sõna „ajalugu“ kuues erinevas tähenduskontekstis. Nimetatud kuus „ajaloo“ tähenduskon-teksti on mõneti koondatud kujul järgnevad: 1. ütluses „mu sõber õpib aja-lugu“; 2. situatsioonis, kus keegi tegeleb filosoofilise probleemiga ning talle antakse nõu viia ennast kurssi probleemi ajaloolise kontekstiga; 3. kõneluses ajaloo-tu-test (*geschichtslosen*) hõimudest, pidades silmas, et neil ei ole aja-lugu kui traditsiooni; 4. kõneldes ajaloost kui elu suurest õpetajast, nt poliiti-ka; 5. öeldes „sellel inimesel on kurb ajalugu“ või 6. „minuga juhtus meeldiv lugu (*Geschichte*)“ (GA 59, 43-44) Neli etappi, milles iga tähenduskonteksti analüüsitakse on Heideggeri poolt esmalt välja toodud järgnevalt: „1. mit-metähenduslikkuse täpsustamine, 2. esimene välja-tõstmine, 3. eel-piiritlese jälitamine, 4. eel-mõiste mõistmine“ (GA 59, 41). Oluline on, et iga etapiga saavutab ta miskit, mis otsitud filosoofiat määratlema jääb. Protsess terviku-na peaks Heideggeri järgi algama kõnelusega probleemsituatsiooni keelest enesest (GA 59, 29).²¹

Esimese sammuna ehk „esmasel mitmetähenduslikkuse täpsustamisel“ (GA 59, 41) „ajaloo“ destrueerimise teel tuleb keskenduda sõna kasutuse konkreetsetele tähendustele (*Bedeutung*).²² Sõna „ajalugu“ konkreetset kasutuselt tõdeb Heidegger, et lauses „mu sõber õpib ajalugu“ tähendab sõna „ajalugu“ midagi erinevat sellest, mida see tähendab lauses „sellel inimesel on kurb ajalugu“ ning eelnevad omakorda midagi erinevat sellest, kui kõnel-dakse ajalootutest (*geschichtslosen*) hõimudest (GA 59, 43-44). Ehk siis: sõna erinevad kasutused viitavad sõna mitmetähenduslikkusele. Ent,

[p]elga mitmetähenduslikkuse konstateerimisega ei ole midagi saa-vutatud; on oluline harjutada niinimetatud eel-mõistmist, mõista tä-hendust nagu seda faktiliselt mõeldud on, see tähendab, asetada en-

²¹ Säherdune tegevus võib Heideggeri sõnutsi esmalt välja näha nagu kriitiline individuaalse-te mõistete ja sõnatähendustega nokitsemine ning jätta mulje, et fenomenoloogia on sõna seletus. (GA 59, 30)

²² Sarnaselt sellele, mis Thomas Sheehan *Sein und Zeit*'i kohta välja toob, kehtib ka noore Heideggeri puhul asjaolu, et ta ei erista selgesõnaliselt teineteisest mõisteid *Sinn* ja *Be-deutung* (Sheehan 2016, 271). Küll aga on selge, et vaatluse all olevas artiklis kasutab Hei-degger mõistet *Bedeutung* kõneldes sõna kasutuse konkreetsetest tähendustest. Kuivõrd varasemalt olen tõlkinud terminit *Sinn* ja selle modifikatsioone (*Sinnzusammenhäng*, *Ge-haltsinn*, *Bezugssinn*, *Vollzugssinn* jne) sõnaga „tähendus“, kasutan siinkohal termini *Be-deutung* vastena „konkreetne tähendus“ ja termini *Sinn* vastena „tähendus“ või tarvidusel osutan sulgudes Heideggeri poolt kasutatud saksakeelsele mõistele.

nast mõistmise situatsiooni, kus selliseid ütlusi (*Aussagen*) faktiliselt täide viiakse (*vollzogen werden*), et nii võita vaatenurk, milles valitsevad ja edasiviivad tähendus-momendid saab välja tõsta. (GA 59, 44)

Teisiti, iga „ajaloo“ konkreetne tähendus suunab selle tähenduse kontekstile, mis tuleb faktiliselt läbi elatavana pilku haarata. Õeldu viib destruktsiooni teise sammu ehk „esmase eel-piiritlemise välja-tõstmise“ (GA 59, 41, 44) juurde. Ütlusi tuleb püüda mõista nendes tähenduskooslustes (*Bedeutungszusammenhänge*) ning sellelt pinnalt nagu neid faktiliselt kogetakse. Nõnda kaalutletuna osutab Heideggeri järgi „ajalugu“ lauses „mu sõber õpib ajalugu“ ajalooteadusele. „Õppida ajalugu“ tähendab ajaloolise maailma enesele teataval viisil ligipääsetavaks tegemist.²³ Kõnega ajalootutest hõimudest ja inimestest väljendatakse traditsiooni, mille pinnalt ja millest elatakse, puudumist. Elamist minevikku teadmata ning „tundmata“ ennast varasemate hilisematena. (GA 59, 46.) „Sellel inimesel on kurb ajalugu“ seevastu osutab ajaloole kui millelegi isiklikumale. Ajalugu omatakse (*haben*) siin teisiti kui omatakse ajalooteadust. Erinevalt ajalooteadusest, antud ütluses „miski oma-pärane (*etwas Eigenes*) teavitab endast“ (GA 59, 48).

Eelnevate sammude juures on oluline märgata, et tähendused osutavad kontekstidele, mis annavad suuna tähendustervikule. Heideggeri sõnusti on erinevad tähendused muutunud eristatavaks ja haaratavaks tähenduskooslusena,²⁴ mis seejuures on saanud jämedalt mõistetavaks (ent mitte veel selgelt artikuleerituks) tähendussuundades (*Sinnrichtungen*): sisutähendus (või ka „täenduslik sisu“, *Gehaltssinn*), suhtetähendus (või ka „täenduslik suunatus“, *Bezugssinn*) ning täideviiduse tähendus (või ka „täenduslik täideviidus“, *Vollzugssinn*). (GA 59, 60.) Märgatud tähendussuunad kutsuvad Heideggeri järgi destruktsiooni järgnevate sammude ehk tähenduskoosluste eksplikatsiooni (*Explikation der Sinnzusammenhänge*) ning sellelt saavutatu sõnastamise juurde vastavalt a) suhtetähendusele ning b) täideviiduse tähendusele (vt GA 59, peatükid 8 ja 10).

On oluline, et Heidegger pöördub siin fenomenoloogilise eksplikatsiooni juurde. Selles võib näha destruktsiooni (määratluse kohaselt) fenomenoloogilist tahku, kuivõrd eeltoodud sõna kasutusi piiritletakse nüüd kogemustena (*Erfahrung*), milles püütakse eristada selle tähendussuunad. Nimelt, vastavalt Heideggeri poolt järgneval semestril (talvesemester 1920/21) peetud loengukursusel antud formaalselt osutatud (*formal angezeigt*) feno-

²³ „Ajalugu“ funktsioneerib siin teaduse tähenduses, mis on mõistetav selle konkreetse loogika ning mis on ligipääsetav nn teoreetilises suhtumises (*Einstellung*) (GA 59, 44–45).

²⁴ Juhatus tähenduslikkuste ning tähenduslikkuse algupära järele küsimiseks toimuvat Heideggeri järgi spontaanselt (vt näiteks „*man wird von selbst dazu geführt zu fragen...*“ GA 59, 49). Olulisel kohal on Heideggeri nõue, et destruktsioon ise juhatab erinevate tähendussuundade artikulatsioonini.

menoloogia määratlusele on fenomenoloogia tähendusterviku eksplitseerimine selle tähendussuundades. Fenomenoloogiline eksplikatsioon on kogemuse (kui kogemise ja selles kogetava) kui fenomeni (tähendusterviku) eksplitseerimine ehk selle järele pärimine kolmes tähendussuunas: sisu-, suhte- ja täideviiduse tähendus. (GA 60, 63.) Nagu öeldud, vaatluse all olevas loengukursuses osutab Heidegger tarvidusele sõnastada „ajaloo“ destruktsioonilisel saavutatul vastavalt suhetähendusele ja täideviiduse tähendusele.

Terminiga suhetähendus tähistab Heidegger kogemise ja ligipääsu viisi, või ka viisi, kuidas midagi omatakse. Teisiti, see on viis, kuidas millegagi suhestutakse. Näiteks kuidas ajalugu omatakse, sellega suhestutakse. Tuleb küsida, kuidas ajalugu saab ligipäasetavaks. Seejuures, nagu eelnevalt väljatoodud „ajaloo“ tähenduskontekstidest nähtub, ajalooa võib suhestuda, seda võib omada väga erineval viisil. Kuivõrd tõdemus eri viiside kohta on tõstatunud konkreetse tähenduskonteksti jälitamisest, võib väita, et erinevad viisid on faktiliselt olemas. Need on olemasolevad suhestumise viisid. Ent Heideggeri järgi on ligipääsu viise, mis võimaldavad fenomeni fenomenina haarata, kui ka suhestumise viise, mis selle ligipääsu sulgevad. Erinevaid suhestumise viise kaaludes muutub küsimuseks konkreetse suhestumise ehedus (*Genuinität*). See, mis määratleb suhestumise eheduse, seisneb Heideggeri kohaselt selles, kas suhestumine saab oma tähenduselt alguse konkreetsest *Dasein*'ist, „viitab tagasi konkreetsele *Dasein*'ile“ (GA 59, 65-66) ehk faktilisele elukogemusele. Teisiti, käesolevas kontekstis on oluline see, mida „ajalugu“ konkreetsetl tähendab, kuidas ajalugu toodud suhestumistes on elavana faktiliselt olemas. (GA 59, 60-66)

Täideviidus tähistab seda, kuidas suhestumist täide viiakse ehk viisi suhestuda eelnimetatud suhestumisega. Suhestumist omatakse täideviiduses. (GA 59, 62) Öeldut tuleb mõista eksplikatsiooni pinnalt. Nagu Heidegger osutab, on enesestmõistetav, et iga tegelik suhestumine lihtsalt peab olema täideviidud suhestumine (GA 59, 63). Küsimus on pigem selles, missugune see täideviidus on. Fenomeni eksplitseerides tuleb seegi tähendussuund artikuleerida. Kuivõrd ka suhestumist suhtesse saab omada mitmeti, tõstatub küsimus selle algupärasuse (*Ursprünglich*) järele (GA 59, 75). Vaatluse all oleva loengukursuse üheks eripäraks on fenomenoloogilise dijudikatsiooni (*phänomenologischen Diiudication*) mõiste, mis Heideggeri mõistestikus pikemalt püsima ei jää. Dijudikatsioon on otsus tähenduskoosluse genealoo-

gilise positsiooni kohta, mille kriteeriumiks on iseilmaline (*selbstweltliche*)²⁵ *Dasein*. (GA 59, 74-75.) Selle kohaselt:

[t]äideviidus on algupärane siis, kui see oma tähendusele vastavalt ehedalt iseilmalisest suhtest vähemalt kaas-suunatud täideviidusena nõuab iseilmalises *Dasein*'is aina aktuaalset uuenemist. Seda säherdusel viisil, et see uuenemine ja selles lasuv uuenemis "paratamatus" (nõue) kaas-moodustavad iseilmalist eksistentsi.²⁶ (GA 59, 75.)

See tähendab, et täideviidus peab olema enesepärane ning üha korduv. Ainult nii on see algupärane. Kuidas see väljendub „ajaloo“ piiratluses?

Vaadatuna suhtetähenduselt (küsimuselt, kuidas ajaloo suhestutakse) saab „ajalugu“ lauses „mu sõber õpib ajalugu“ mõistetavaks teoreetilise suhtumisena. Ajalugu märgistab teatud teemavaldkonda (ajalugu kui mis; sisutähendusele suunatud) oma konkreetse loogikaga (GA 59, 49-50, 59). See tähistab ajalooteadust sellega kaasnevate teoreetiliseks teadmiseks tarvilike ülesannete ning meetoditega, mis on ligipääsetav teoreetilise suhtumisega (*Einstellung*). Kogemuslikult vaadatuna on selge, et teoreetiline suhtumine on viis suhestuda. See on võimalik ligipääsuviis.²⁷ Kuivõrd selle täideviidus ei ole iseilmaline, ega ka mitte iseilmalisuse poolt kaas-suunatud, siis ei ole selle puhul aga Heideggeri järgi tegu algupärase suhestumise viisiga. Pigem on see väljendus suhestumisest, mis ligipääsu sulgeb. (GA 59, 75-80.)

Võrdluseks, lauses „Sellel inimesel on kurb ajalugu“ suunab sõnatud „kurbus“ Heideggeri järgi ajaloole kui miskile, mis on omaseim (*eigenste*) sellele inimesele (GA 59, 58). See tähendab, et see ajalugu puudutab seda

²⁵ Vaatluse all olevas loengukursuses määratleb Heidegger termini „iseilm“ (*Selbstwelt*) kui miski, mis väljendab „mina“ (*Ich*) ja „läbielatava kogemuse“ (*Erlebnis*) kooslust (GA 59, 92). Pikemalt ta termini lahkamisel ei peatu, kuigi kasutab seda läbivald. Kontekstis asetub „iseilm“ kõrvalt „kaasilm“ (*Mitwelt*) ja „ümberilmaga“ (*Umwelt*) ning esineb sageli koosluses „iseilmaline eksistents“ (*selbstweltliche Existenz*), „iseilmaline *Dasein*“ (*selbstweltliche Dasein*) või ka „iseilmaliselt suunatud...“ (selbstweltliche gerichtet) suhe, kalduvus või tähenduslikkus (GA 59, 58-59, 74-86). Põhjaliku ülevaate sellest, mida ta „iseilma“ all silmas peab, on Heidegger andnud semester varem, loengukursuses *Grundprobleme der Phänomenologie*. Nimetatud loengukursuses tõstab Heidegger „iseilma“ filosoofia otsingute keskmesse. Heideggeri järgi faktiline elu koondub teataval viisil ajaluliselt partikulaarsesse iseilma, ning säherduselt faktiline elu ja selle karakteristikud väljenduvad iseilmas. Seega saab filosoofiliselt relevantseks faktilise elu intensiivistunud keskendumine „iseilmale“ (*die Zugespitztheit des faktischen Lebens auf die Selbstwelt*), mis tähistab rõhutatult esiletõstetud iseilmalist kogemist, elamist iseilmaliselt. See on faktilise elu enesekohane täideviidus, mis säherduselt väljendusse tuuakse. (GA 58, 59-63, 101-102)

²⁶ „Ursprünglich ist ein Vollzug, wenn er seinem Sinne nach als Vollzug eines genuin selbstweltlich zum mindesten mitgerichteten Bezugs immer aktuelle Erneuerung in einem selbstweltlichen *Dasein* fordert, so zwar, daß diese Erneuerung und die in ihr liegende Erneuerungs „notwendigkeit“ (*Forderung*) selbstweltliche Existenz mitausmacht.“ (GA 59, 75)

²⁷ Nagu Heidegger ütleb: „[i]ga suhtumine (*Einstellung*) on suhestumine (*Bezug*), ent mitte iga suhestumine ei ole suhtumine“ (GA 59, 64).

inimest intiimselt, tema enese saamist. Oma mineviku omamine antud kontekstis baseerub iseilmaliselt suunatud kalduvusel. See sihhib minevikku, mis oli varem, ent on ikka veel elav osa iseenda toonastes enesekohastes (*selbsteigentlichen*) kalduvustes. (GA 59, 56-58) Siinne suhestumine on Heideggeri järgi ehe. Selle ehedus on määratletud asjaoluga, et see, mida ajalooga tähistatakse, saab oma konkreetse tähenduse konkreetse *Dasein*'i kaudu. See, mida ajalooga silmas peetakse, eksisteerib faktiliselt. (GA 59, 65-66) Selles tärkab ka üha uuesti iseilmaline tähenduslikkus. Enese möödanikku hinnatakse üha uuesti ja sellest ollakse uuesti puudutatud ehk uuenetakse läbi uudse täideviiduse. (GA 59, 64) Seega, dijudikatsioonile allutatult, on antud lauses väljendatud kogemus lähimal päristisusele. (GA 59, 83-85)

3.3 „Ajaloost“ filosoofiani

Noore Heideggeri arutelu algab väitega, et kaasaegne filosoofia on enesest võõrandunud. Näitamaks, et see nii on ja kuidas see võimalikuks sai ning eesmärgiga filosoofia võõrandumisest tagasi tuua, pöördub ta olemasoleva filosoofia poole. Vahend seatud sihtide saavutamiseks on fenomenoloogilis-kriitiline destruktsioon. Olemasoleva filosoofia destrueerimine osutab esmalt, et traditsioonilises filosoofias domineerivad probleemid on küsimärgistamata omaksvõetud. Täpsemalt, käimasolevad arutluskäigud põhinevad sätetatud fenomenil ning toimivad etteantud raamistikus. Vaatluse all olevas loengukursuses pöördub Heidegger raamistikust välja astumiseks ning filosoofia enesekohase probleemi suunas juhatamiseks „ajaloost“ termini destrueerimise teele. „Ajaloost“ destrueerimine peaks aitama juhatada filosoofia tagasi enesekohase juurde ning võimaldama mõista, kuidas võõrandumine võimalikuks on saanud. Missugune on see noore Heideggeri poolt esitatud enesekohane filosoofia, milleni „ajaloost“ lugu on juhatanud ja kuidas see seletab võõrandumise väidet?

Sõna „ajalugu“ poole pöördumine (destrueerimine) juhatas esmalt tõdemuseni sõna mitmetähenduslikkusest. Mitmetähenduslikkus osutab, et miski on alati miski: see on tähenduslik. Kooruv konkreetsete tähenduste paljusus osutas erinevatele kontekstidele, milles konkreetne tähendus mõistetavaks saab. Iga nähtus ilmneb, saab mõistetavaks tähenduskoosluses. Õelduga on saavutatud nii tõdemus, et miski ei asetse isolatsioonis, kui ka sellelt tärkav nõue, et seda miskit tuleb koosluses kaalutleda. Ühtlasi, „ajaloost“ erinevaid kasutusi vaagides selgub, et mis tähendust ajalugu ka konkreetselt ei omaks, ollakse sellega kuidagi tähendussuhtes — seda omatakse mingil viisil. Ajalooga võib suhestuda (*Bezug*) sellesse ühel või teisel viisil suhtudes (*Einstellung*). See võib kusagil taustal viibida või mingil viisil isiklikult korda minna. See võib olla tuttav või võõras. Nii või teisiti, on möödunu Heideggeri järgi meile kuidagi juba kättesaadav (*Verfügbarkeit*) ning avatud

erinevatele suhestumistele. Võib öelda, et „ajaloo“ destruktsioon osutab, et oleme juba maailma heidetult avatud tõlgendus-suhetes. Ehk siis, „ajaloolt“ avaneb faktiline elukogemus oma karakteristikuga.

Et destruktsioon avab nimetatud faktilise elukogemuse karakteristikud, on filosoofia enesemõistmisel määrava tähtsusega. See võimaldab suunata filosoofia faktilise elukogemuse poole.²⁸ Väide, et filosoofia peab pöörduma faktilise elukogemuse poole, on noore Heideggeri filosoofia keskmes. Nagu ta 1920–1921 talvesemestril peetud loengukursuses *Einleitung in die Phänomenologie der Religion* („Sissejuhatus religioonifenomenoloogiasse“) lausub:

Filosoofia enesemõistmise probleemi on alati võetud liiga kergekäeliselt. Kui seda probleemi haarataks radikaalselt, leitaks, et filosoofia kerkib (*entspringt*) faktilisest elukogemusest. Ning siis faktilises elukogemuses filosoofia naaseb (*springt zurück*) faktilisse elukogemusse. Faktilise elukogemuse mõiste on fundamentaalne. (GA 60, 8)

Käesolevalt vaatluse all olevas loengukursuses sõnastab Heidegger antud tõdemuse öeldes, et „filosoofia liigub faktilise elukogemuse väljal“ (GA 59, 181).²⁹ Filosoofia enesemääratlust silmas pidades võib öelda, et osutades faktilisele elukogemusele, osutab destruktsioon sellele, mille järele tuleb küsida. See ütleb, mille poole filosoofia peab pöörduma. Ent osutus faktilisele elukogemusele ütleb ka, kuidas filosoofia peab pöörduma. Öelda, et faktiline elukogemus on filosoofia keskne lähtepunkt, tähendab, et filosoofia (kui see tahab olla enesekohane) mitte üksnes peab pöörduma faktilise elukogemuse poole, vaid peab ka faktilisest elukogemusest välja kasvama. See tähendab ühtlasi, et filosoofiale enesekohane viis oma teemale läheneda peab faktilisest elukogemusest tõukuma. Seoses filosoofiale kohase lähenemisviisi temaatikaga avaneb Heideggeri poolt läbi viidud „ajaloo“ destruktsioonilt mitmeti hargnev probleemistik.

Nagu eelnevast nähtus, juhata destruktsioon kogemuse kui fenomeni tähendus-suundades eksplitseerimise ehk fenomenoloogilise eksplikatsiooni juurde. Kirjeldatud fenomenoloogiline eksplikatsioon on destruktsiooni kõrval teine oluline metodoloogiline aspekt noore Heideggeri filosoofias. Nii nagu destruktsiooni, nii ka eksplikatsiooni puhul on tegemist Heideggeri

²⁸ Ehkki destruktsioon antud noppeid võimaldab, siis rangelt võttes tuleks fenomenoloogilise eksplikatsiooni valguses küsida kuivõrd destruktsioon kui vahend peaks nimetatud karakteristikute selget piiritlemist võimaldama. Rangelt võttes on destruktsiooni siht juhatada faktilise elukogemuse kui säherduseni ning selle primaarsuseni filosoofia jaoks, mitte faktilise elukogemuse karakteristikute piiritlemine. Teisalt, nagu „ajaloo“ destruktsioonist nähtub, on üsna keeruline tõmmata selget piiri destruktsiooni ja eksplikatsiooni vahele.

²⁹ Käesolevas loengukursusest väljendub see väide ka ütluses: „[e]sialgu on see ainult tees, et *faktiline elukogemus kuulub filosoofia probleemaatikasse ühes täiesti algupärases tähenduses* [...]“ (GA 59, 38).

poolt kirjeldatud filosoofiale kohase vahendiga läheneda ehk ligipääsu viisiga. Seejuures võib ka eksplikatsioonist kõneleda kui viisist läheneda filosoofia ajaloole.

Nimelt, kuigi Heidegger alustab oma loengukursuseid järjepidevalt filosoofia võõrandumise tõdemusega, võib väita, et mitte igasugune filosoofia filosoofia ajaloos (mille Heidegger vaatluse alla võtab), ei ole noore Heideggeri käsitluses enesest võõrdunud. Leidub ka filosoofia, mis ei tarvitse eeskätt destrueerimist, vaid pigem eksplitseerimist. Noore Heideggeri jaoks on ennekõike eksplitseerimist nõudev faktiline kogemus leitav algupärasest kristlikust religioonist.³⁰ Ent algupärase kogemuse on taastanud ka mõtlejad nagu Augustinus, Luther ja Kierkegaard (GA 58 1993a, 205). Nõnda tarvitsevad antud mõtlejate tööd eksplitseerimist. See aga ei tähenda, et destruktsioonist saab täielikult mööda vaadata. Heideggeri kohaselt tuleb üha silmas pidada algupärasest moonutatavaid ladestusi. Olukorda iseloomustab kõige paremini vast Heideggeri 1921. aasta suvesemestril peetud loengukursus *Augustinus und der Neuplatonismus* („Augustinus ja Neoplatonism“, sisaldub GA 60). Nimetatud kursus algab kolme Augustinuse tõlgenduse destrueerimisega ja alles seejärel pöördub Heidegger Augustinuse *Pihtimuste* enda poole, lammutades eest leitavat neoplatonistliku kihistust ning eksplitseerides Augustinuse pihtimustesse kätketud algupärasest faktilist kogemust. Otto Pöggeler on antud olukorrale osutanud järgnevalt:

Kuivõrd noore Heideggeri vaate kohaselt algupärane kristlik religioon on faktiline-elukogemus, tarvitseb see üksnes „eksplitseerimist“. [...] Augustinuse puhul on elu faktiline kogemus neoplatonistlike mõistete poolt moonutatud. Seetõttu ei saa Augustinust üksnes eksplitseerida; ta tuleb ka destrueerida. (Pöggeler 1990, 26)

Eeltoodud „ajalo“ destruktsioonilt esile kerkinud tarvidusest eksplikatsiooni järele tõstatub ka teine oluline probleemistik noore Heideggeri poolt pakutava filosoofilise ligipääsuviisi osas. Nimelt, vaadeldavas loengukursuses esitab Heidegger selge nõude artikuleerida analüüsi tulemid fenomenoloogilises eksplikatsioonis osutatud suhtetähenduse ja täideviiduse tähenduse kohaselt (ehk vastavalt sellele, kuidas millegagi suhestutakse ning sellele, kuidas see suhestatus täide viiakse). Antud nõue osutab minu hinnangul noore Heideggeri filosoofia määratluse erinevaid võimalikke interpretatsioone puudutava probleemistiku südamikku. Võiks küsida, kumb suund filosoofiat primaarsena määratlema jääb: kas suhtetähendusele suunatud faktilise elukogemuse eksplikatsioon või iseilmaliselt täideviidud suhestumine.

³⁰ Heidegger osutab algupärase kristliku eneseasetuse eripärasusele juba 1919/20 talvesemestril peetud loengukursuses *Grundprobleme der Phänomenologie* (vt GA 58, 61–62). Ühtlasi, algupärase kristlike kirjutajate kõrval võib kaalutleda ka küsimust, kas ja kuivõrd tuleb Heideggeri järgi destrueerida Vana-Kreeka filosoofe (vt nt Ruin 2012, 20).

Teisiti: kas noore Heideggeri filosoofiat tuleks ennekõike mõista rõhuasetusega fenomenoloogilisele uurimismeetodile või pigem suunatuna filosoofia igakordsele täideviidusele konkreetses situatsioonis. Nimetatud probleemistik nõuab rohkem tähelepanu, kui sellele siinkohal on võimalik pöörata. Ent olgu osutatud, et vaadeldavas loengukursuses esitatud „ajaloo“ destruktsioon väljendab noore Heideggeri üldisemat suundumust arendada oma mõttekäiku filosoofiale enesekohase ligipääsu küsimuses kahes erinevas suunas, võimaldades sellega erisuunalisi tõlgendusi, millest üks tõstab esiplaanile filosoofilise metodoloogia (primaarne on suhtetähendus) ja teine rõhutab elusituatsiooni selle täideviiduses. (vt Kustassoo 2018)

Kuidas ka Heideggeri lähenemisi ei tõlgendata, kehtib tõdemus, et filosoofia siht on faktiline elukogemus, ning filosoofiale kohane ligipääs on säherdune, mis faktilist elukogemust arvesse võtab. Antud tõdemus selgitab seda, miks Heideggeri järgi on filosoofia enesest võõrandunud ning põhjendab ka Heideggeri kohaselt destruktsiooni enese tarvidust.

Meenutagem, et ajaloo fenomen kerkis esile *a priori* probleemist, selle vastasseisust ajaloolisele relatiivsusele ja sattumuslikkusele. Destruktsiooniga saavutatu pinnalt saab probleem mõistetavaks faktilise elukogemuse kalduvusena. Täpsemalt, Heideggeri järgi tõuseb antud probleem kalduvusest kindlustada ning anda ajaloolisele selle tähendus ning normid. Need kalduvused suunavad (traditsioonilist) filosoofiat ning määratlevad selle mõiste. (GA 59, 67.) Heideggeri sõnutsi:

[...] iga filosoofia tõmbab faktilise elukogemuse mingisuguses tähenduses — kui ka täiesti varjatult, eba-ehedalt ja tugevalt teoretiseeritult — enese problemaatikasse algusest peale kaasa (GA 59, 38).

Õeldu kandub Heideggeri väitesse, et filosoofia laiemalt on enesest võõrandunud. Kui otsitava filosoofia peamine kriteerium on enesekohasus, siis olemasoleva filosoofia keskne probleem seisneb faktilise elukogemuse eiramises.

„Ajaloo“ destruktsioon juhatas sõna mitmetähenduslikkuse ning sellelt avanevate tähenduskooslusteni. Selgus ka, et mitte iga tähenduse omistus ei võta selle konteksti, faktilise kogemuse tähendustervikut arvesse ning mitte iga suhestumine ei ole faktilisest elukogemusest kantud. Leidub tähendusi, mis on teoreetiliselt sätestatud või traditsioonist kantud. Ehk Heideggeri sõnutsi: tähendus hääbub! Heidegger kirjeldab tähenduse hääbumist (*Verblasen der Bedeutsamkeit*) kui kogemist mitte-algupärasel viisil, kus täideviiduse ehedus ning uuenemine on minetatud. (GA 59, 182-183.) Teisiti, võib öelda, et too hääbumine tähistab dijudikatsiooni kriteeriumite täitmise puudumist. Destruktsiooni puutuvalt on oluline, et ka nimetatud tähenduse hääbumine on Heideggeri järgi faktilise elukogemuse enese karakteristik (GA

59, 182). Nagu „ajaloo“ destruktsioonilt nähtub, ka nn hääbunud suhestumine on võimalik viis suhestuda. Väide, et hääbumine on faktilise elukogemuse kalduvus, annab Heideggerile võimaluse põhjendada destruktsiooni legitiimsust.

Kui filosoofia peab olema määratletud kui faktilise elukogemuse algupäraselt täideviidud mõistmine ja tähelepanu-tõmbav eksplikatsioon, siis see eksplikatsioon algab paratamatult alati destruktsiooniga. See alustab hääbunust. (GA 59, 183.)

Faktilise elu kogemine näitab Heideggeri järgi, et kaasaegne filosoofia on hääbumisest kantud. Hääbumise võimalikkus lasub faktilises elus endas. Seega on destruktsioon faktilise elu nõue ning ühtlasi suunatud faktilise elukogemuse poolt. See on motiveeritud faktilisest elukogemusest (GA 59, 181). Faktiline elukogemus ei ole mitte üksnes destruktsiooni siht ja alge, vaid ka selle määratleja. Ning, kuivõrd destruktsioon juhatab faktilise elukogemuse ni võib seega väita, et filosoofia ajalugu aitab juhatada filosoofia enesemõistmiseni ning „selgitada motiveerimiseks“ (GA 60, 18).

4. Kokkuvõte

Artikkel selgitas noore Heideggeri seisukohta filosoofia tarvidusest pöörduda filosoofia ajaloo poole, võttes vaatluse alla Heideggeri filosoofia ajaloo lähenemise vahendi, fenomenoloogilis-kriitilise destruktsiooni. Täpsemalt, keskendudes loengukursusele *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks* tõin esile, kuidas seal esitatud „ajaloo“ destrueerimisse kätkevad sammudest koorub noore Heideggeri filosoofia käsitus, mille keskmesse tõuseb faktiline elukogemus ning mis juhatab destruktsiooni kõrval teise olulise metodoloogilise aspekti, fenomenoloogilise eksplikatsiooni juurde. Seejuures näitasin, kuidas olemasoleva destruktsioonist esile kerkinud faktiline elukogemus (täpsemalt selle kalduvus tähenduse hääbumisele) põhjab Heideggeri väite, et olemasolev filosoofia on enesest võõrandunud, tarvises nõnda destrueerimist. Seega, filosoofia ajaloo poole pöördumine võimaldab selgitada tarvidust pöörduda filosoofia ajaloo poole. See on motiveeritud ning põhjatud faktilisest elukogemusest lähtuva (nii võõrandunud kui ka enesekohase) filosoofia enese poolt.

Tänuõnad

Uurimistööd on finantseerinud Euroopa Regionaalarengu Fond ning Mobilitas Plus programm (MOBJD650).

Kasutatud Martin Heideggeri tööde lühendid

- GA 56/57 — *Zur Bestimmung der Philosophie*
 GA 58 — *Grundprobleme der Phänomenologie (1919/20)*
 GA 59 — *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks*
 GA 60 — *Phänomenologie des religiösen Lebens*
 GA 61 — *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles*
 GA 62 — *Phänomenologische Interpretation ausgewählter Abhandlungen des Aristoteles zu Ontologie und Logik*
 GA 63 — *Ontologie (Hermeneutik der Faktizität)*

Kirjandus

- Botha, C. F. (2008). From destruktion to deconstruction: A response to Moran, *South African Journal of Philosophy* 27: 52–68.
- Campbell, S. M. (2012). *The Early Heidegger's Philosophy of Life: Facticity, Being, and Language*, Fordham University Press, New York.
- Crowe, B. D. (2006). *Heidegger's Religious Origins: Destruction and Authenticity*, Indiana University Press, Bloomington.
- Heidegger, M. (1956). The way back into the ground of metaphysics, W. Kaufmann (toim), *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, World Publishing Company, Cleveland, lk 206–221.
- Heidegger, M. (1988). *Ontologie (Hermeneutik der Faktizität)*, GA 63, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1993a). *Grundprobleme der Phänomenologie (1919/20)*, GA 58, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1993b). *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks*, GA 59, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1994). *Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles*, GA 61, 2. tr, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1995). *Phänomenologie des religiösen Lebens*, GA 60, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (1999). *Zur Bestimmung der Philosophie*, GA 56/57, 2. tr, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.
- Heidegger, M. (2005). *Phänomenologische Interpretation ausgewählter Abhandlungen des Aristoteles zu Ontologie und Logik*, GA 62, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main.

- Kisiel, T. J. (1995). *The Genesis of Heidegger's Being and Time*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Kisiel, T. J. ja Sheehan, T. (2010). Wilhelm Dilthey's research and the current struggle for a historical worldview, T. J. Kisiel ja T. Sheehan (toim), *Becoming Heidegger: On the Trail of His Early Occasional Writings, 1910–1927*, Noesis Press, Seattle, lk 235–240. 2. tr
- Kustassoo, K. (2018). *Paths Towards Philosophy: Søren Kierkegaard's Place in Martin Heidegger's First Freiburg Period Lecture Courses (1919–1923)*, doktoritöö, Leiden University.
- Mash, R. (1987). How important for philosophers is the history of philosophy?, *History and Theory* 26: 287–299.
- Moran, D. (1994). The destruction of the destruction: Heidegger's versions of the history of philosophy, K. Harries ja C. Jamme (toim), *Martin Heidegger: Politics, Art, and Technology*, Holmes & Meier, New York, lk 176–196.
- O'Rourke, J. (2018). Heidegger on expression: Formal indication and destruction in the early Freiburg lectures, *The Journal of the British Society for Phenomenology* 49: 109–125.
- Parhomenko, E. (2001). Meeldetuletamine kui olnu taastoomine tuleva võimalikkusena: Erinnerung ja Wiederholung Martin Heideggeri mõtlemises, T. Anepaio ja E. Kõresaar (toim), *Kultuur ja mälu: konverentsi materjale*, Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu, lk 17–23. Studia ethnologica Tartuensia 4.
- Piercey, R. (2009). *The Uses of the Past from Heidegger to Rorty: Doing Philosophy Historically*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Pöggeler, O. (1990). *Martin Heidegger's Path of Thinking*, Atlantic Highlands, Humanitis Press International. tlk Daniel Magurshak ja Sigmund Barber.
- Quine, W. V. (1985). *The Time of My Life: An Autobiography*, The MIT Press, Cambridge, Mass., and London.
- Ruin, H. (2012). Thinking in ruins: Life, death, and destruction in Heidegger's early writings, *Comparative and Continental Philosophy* 4: 15–33.
- Sheehan, T. (2016). Sense and meaning: From Aristotle to Heidegger, N. Kean ja C. Lawn (toim), *The Blackwell Companion to Hermeneutics*, Wiley-Blackwell, Hoboken, lk 270–279.
- Strube, C. (1993). Nachwort des herausgebers, M. Heidegger, *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks*, Vittorio Klostermann Verlag, Frankfurt am Main, lk 199–202. GA 59.

van Buren, J. (1994). *The Young Heidegger: Rumor of the Hidden King*, Indiana University Press, Bloomington.

The Destruction of History: Young Martin Heidegger's Approach to the History of Philosophy

In this article, I consider how young Martin Heidegger (in his first Freiburg period, 1919–1923) approaches the history of philosophy. I unfold the topic by focusing on the phenomenological-critical destruction, the methodological moment assigned by Heidegger for the task of approaching the history of philosophy, and how he applies this method to history in the lecture course *Phänomenologie der Anschauung und des Ausdrucks*. The main aims of the article are, first, to clarify Heidegger's stance on philosophies need for the engagement with its history by means of the examination of his manner of approaching the history of philosophy, and second, to point to the boundedness between this necessity and the self-determination of philosophy. For this purpose, I show how young Heidegger places, as a result of the destruction, factual life experience to the center of philosophy and justifies, on the basis of the factual life experience, the need for the destruction of philosophy. For young Heidegger, factual life experience is fundamental. This article consists of three parts. First, I offer an introductory clarification of the problem. Next, I specify what I mean by the determination “young Heidegger” and where lies the distinctiveness of his philosophy. Finally, I examine young Heidegger's phenomenological-critical destruction, the manner of how he applies this method to history, and the determination of philosophy, which emerges from the previous analysis.

Keywords: young Martin Heidegger, destruction, history, factual life experience, phenomenological explication
